

У Д О С К О Н А Л Е Н Н Я М Е Т О Д И К И А Н А Л І З У Д Е Б І Т О Р С Ь К О Ї З А Б О Р Г О В А Н О С Т І

Анотація. Обґрунтовано необхідність проведення аналізу дебіторської заборгованості. Розроблено єдину комплексну методіку аналізу дебіторської заборгованості та розглянуто основні показники дебіторської заборгованості на основі фінансової звітності підприємства КП "Полтавський м'ясокомбінат".

Аннотация. Обоснована необходимость проведения анализа дебиторской задолженности. Разработана единая комплексная методика анализа дебиторской задолженности и рассмотрены основные показатели задолженности на основе финансовой отчетности предприятия КП "Полтавский мясокомбинат".

Annotation. The article proved the necessity to analyze the receivables. A consistent comprehensive methodology for analysis of the receivables has been developed and the key indicators based on the financial statements of CE "Poltava Meat Plant" have been discussed.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, контрагенти, методика аналізу дебіторської заборгованості, показники оборотності.

Аналіз стану дебіторської заборгованості має велике значення, бо її розмір має значний вплив на фінансовий стан підприємства. Особливе значення має аналіз в умовах інфляції, оскільки така імобілізація оборотного капіталу стає найбільш не вигідною для підприємств, оскільки більшість з них відчують потребу в оборотному капіталі. Тому аналіз дебіторської заборгованості є досить актуальним на сьогодні.

Аналізом дебіторської заборгованості займалася велика кількість вітчизняних та зарубіжних авторів, серед яких Є. Мних, О. Ніколаєнко, Мец В. О., Гончарова Н. Н., Ковальов В. В та ін.

Мета статті – вдосконалити методіку аналізу дебіторської заборгованості.

Даючи оцінку фінансового стану підприємства доцільно вивчити динаміку, склад, структуру, причини, строки існування і давності створення дебіторської заборгованості. При її дослідженні необхідно керуватися П(с)БО № 10 "Дебіторська заборгованість" [1], в якому визначено методологічні засади формування бухгалтерського обліку та розкриття у фінансовій звітності інформації про дебіторську заборгованість. Вона виникає внаслідок розрахунків підприємства з покупцями, постачальниками, фірмами, замовниками, працівниками.

На сьогодні існує багато методик аналізу дебіторської заборгованості, які мають різний рівень деталізації аналізованої статті балансу. Наприклад Є. Мних, для аналізу дебіторської заборгованості розраховує коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість, що дорівнює відношенню суми дебіторської заборгованості за певний період до загальної суми оборотних активів підприємства [2]. О. Ніколаєнко важливим вважає показник середнього періоду інкасації дебіторської заборгованості, який обчислюють як відношення середнього залишку дебіторської заборгованості в період, що аналізується, до односторонньої виручки від реалізації в цьому періоді [3]. Мец В. О. подає таку методіку аналізу показників оборотності дебіторської заборгованості: дані за звітний період зіставляються з даними за минулий рік (або інший звітний період), визначаються зміни і вивчаються причини цих змін, дається їх якісна характеристика. Причому деякі показники за минулий період переносяться з розрахунку, складеного за підсумками минулого року або іншого виробничого періоду [4]. На думку Вірника В. Г., важливою складовою при аналізі дебіторської заборгованості є оцінка її складу за термінами інкасації, тобто побудова реєстру старіння дебіторської заборгованості [5]. Кулаковська Л. П. у своїх роботах вважає важливим визначення складу простроченої дебіторської заборгованості і величини сумнівної та безнадійної заборгованості, а також оцінку ефективності відвернення коштів у дебіторську заборгованість [6].

Таким чином, виникає необхідність у розробці єдиної комплексної методіки аналізу дебіторської заборгованості.

Методика проведення аналізу, на думку автора, має виглядати так:

1. Вибір підприємством кредитної політики.
2. Визначення складу і динаміки дебіторської заборгованості.
3. Проведення аналізу оборотності дебіторської заборгованості.
4. Визначення періоду погашення дебіторської заборгованості.
5. Визначення частки сумнівних боргів у складі дебіторської заборгованості.
6. Класифікація дебіторської заборгованості по ліквідності.
7. Моніторинг дебіторів.
8. Зіставлення дебіторської та кредиторської заборгованостей.
9. Розробка плану дій по роботі з конкретними контрагентами.

Запропоновану методіку можна розглянути на прикладі КП "Полтавський м'ясокомбінат".

Кредитна політика має бути спрямована на максимізацію цінності підприємства. Тому при виборі кредитної політики необхідно врахувати специфіку виробництва, його конкурентоспроможність, зміну обсягу продажів та виробничих затрат.

Зовнішній аналіз стану розрахунків з дебіторами базується на даних форми № 2 "Баланс" [7]. Для внутрішнього аналізу використовуються дані аналітичного обліку по розрахунках з дебіторами.

На першому етапі аналізу слід проаналізувати структуру й динаміку. З цією метою потрібно скласти

аналітичну таблицю, яка б дозволяла простежити динаміку складу і структури дебіторської заборгованості організації (табл. 1).

Таблиця 1

"Аналіз складу й структури дебіторської заборгованості"

Розрахунки з дебіторами	2009 рік		2010 рік		2011 рік		Відхилення	
	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	3 032	54,1	1 930	39,4	1 267	28,1	-663	65,6
2. Дебіторська заборгованість по розрахунках	-	-	-	-	-	-	-	-
з бюджетом	53	,9	74	1,5	92	2,0	18	124,3

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
3. Інша поточна дебіторська заборгованість	2 516	44,9	2 892	59,1	3 151	69,9	259	109,0
Разом	5 601	100	4 896	100	4 510	100	-386	92,1

Прослідковується тенденція зниження дебіторської заборгованості за товари, роботи послуги. У 2011 році порівняно з 2010 роком знизилася на 34,4 %, а в порівнянні з 2009 роком знизилася на 58,2 %. Що є позитивним для підприємства, адже таким чином вивільняються до господарського обігу кошти, якими підприємство може розпоряджатися для покриття своїх зобов'язань.

Спад дебіторської заборгованості спричинений покращенням платоспроможності покупців та контрагентів, та зменшенням продажу товарів у кредит.

Для того, щоб визначити реальну вартість дебіторської заборгованості в умовах змінної купівельної спроможності необхідно проаналізувати її стан та оборотність. Оборотність є показником якості та ліквідності дебіторської заборгованості (табл. 2).

Таблиця 2

Показники якості та ліквідності дебіторської заборгованості

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	3,84	4,67	3,62	2,68	1,45
Середній строк обороту дебіторської заборгованості	93,76	77,12	99,45	134,23	247,47

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки разів дебіторська заборгованість утворюється й надходить підприємству за досліджуваний період. Як показують розрахунки, цей коефіцієнт має тенденцію спаду, а відповідно й середній строк обороту дебіторської заборгованості, що відображає середню кількість днів, необхідних для повернення заборгованості.

При аналізі коефіцієнтів, що характеризують дебіторську заборгованість, необхідно дотримуватися таких принципів:

- порівнювати їх із середньогалузевими із коефіцієнтами підприємства цієї ж галузі;
- порівнювати їх значення при зміні кредитної політики, яка проводиться підприємством, і тим самим визначати ефективність цієї політики;
- розрізняти продаж у кредит і за готівку. Якщо у підприємства переважає продаж за готівку, а за продажем у кредит мають місце постійні затримки і середній період сплати занадто високий, то потрібно припинити продаж у кредит взагалі і продавати товари та послуги тільки за готівку;
- прагнути до балансу між кредиторською заборгованістю і дебіторською, адже кредиторська заборгованість є безкоштовним джерелом фінансування.

Пріоритетним ядром у процесі аналізу дебіторської заборгованості є розроблена схема регулярного моніторингу дебіторів за видами продукції, обсягом заборгованості, термінами погашення, що дозволить своєчасно контролювати строки погашення зобов'язань із легкістю визначити прострочені зобов'язання, термін затримання та використання (табл. 3).

Моніторинг дебіторів

Дебітори	Обсяг заборгованості, тис. грн	Термін погашення								Усього, тис. грн	Питома вага, %
		січень		лютий		...		грудень			
1.											
...											
Інші дебітори											
Усього, тис. грн											
Питома вага, %											

Умовні позначення: Kt – коефіцієнт погашення заборгованості.

Це допоможе оцінити якість заборгованості по кожному окремому дебітору.

У процесі аналізу рекомендується зіставити суми дебіторської та кредиторської заборгованості. Як збільшення, так і зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків фінансового стану підприємства. Так, зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може мати місце через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупців продукції. Збільшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути наслідком неплатоспроможності покупців. Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості організації наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості організації за звітний рік

Показники	Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
Заборгованість за товари, роботи та послуги	1 267	5 647	-	4 380
За розрахунками з бюджетом	92	128	-	36
За розрахунками з авансів	-	-	-	-
За розрахунками з позабюджетними платежами	-	-	-	-
За розрахунками з оплати праці	-	497	-	497
За розрахунками з учасниками	-	6	-	6
За розрахунками зі страхування	-	151	-	151
Інші види заборгованості	3 151	499	2 652	-
Разом	4 510	6 928	-	2 418

Деяке перевищення кредиторської заборгованості проти дебіторської позитивно впливатиме на фінансовий стан підприємства. Можна зауважити, що підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості.

На досліджуваному підприємстві сумнівної заборгованості немає, що є позитивним і свідчить про підвищення його ліквідності.

Важливим є здійснення заходів щодо прискорення погашення дебіторської заборгованості. Для цього насамперед необхідно:

- ознайомлення з фінансовим станом замовників, покупців та вивчення можливостей поліпшення їх платоспроможності на перспективу;
- своєчасне оформлення розрахункових документів;
- застосування попередньої оплати;
- застосування вексельної форми оплати;
- удосконалення фінансово-розрахункових операцій підприємства.

Дії по роботі з контрагентами можуть включати: телефонні переговори, письмові нагадування на офіційному рівні, виїзди до контрагентів, аналіз фінансового стану дебітора, оцінюється можливість дебітора погашення своїх обов'язків на основі аналізу балансу і фінансових результатів його діяльності, оформлення договору обміну дебіторської заборгованості одних дебіторів на дебіторську заборгованість інших. Це дасть можливість одночасного покращення загальної структури активів підприємства і підвищить ступінь їх ліквідності.

Аналіз дебіторської заборгованості є одним із важливих факторів максимізації норми прибутку, покращення ліквідності, кредитоспроможності та мінімізації фінансових ризиків. Правильно розроблена методика аналізу заборгованості дозволить своєчасно та в повному обсязі виконувати виникаючі зобов'язання перед клієнтами, що є причиною створення репутації надійного і відповідального підприємства.

Оскільки дебіторська заборгованість на підприємстві має нестабільну хитку структуру, то перспективою подальших досліджень є розробка конкретного механізму регулювання дебіторської заборгованості.

Наук. керівн. Мозгова Л. О.

Література: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість": затв. М Ф У від 25.10.10 р. № 725/4018. 2. Мних С. В. Економічний аналіз: підручник / С. В. Мних. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с. 3. Ніколаєнко О. Деякі аспекти аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання / О. Ніколаєнко // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 7. – С. 141–145. 4. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства / В. О. Мец. – К.: КНЕУ, 2008. 5. Вірник В. Аудит в Україні: підручник / В. Г. Вірник. – К., 2009. – С. 244–246. 6. Кулаковская Л. П. Основы аудита: учебное пособие для вузов / Л. П. Кулаковская, Ю. В. Пича. – 2-е изд., исправл. и доп. – К.: Каравела, 2011. – 496 с. 7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 "Баланс" зі змінами та доповненнями від 9 грудня 2011 року № 1591.